

Brieven aan Anton de Kom

Van Akwasi verscheen eveneens
bij Ambo|Anthos uitgevers

Laten we het er maar niet over hebben (2018)

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos uitgevers via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

AKWASI

Brieven aan
Anton de Kom

Wees moedig,
wees gevreesd,
wees geliefd,
wees verstandig

Ambo|Anthos
Amsterdam

ISBN 978 90 263 6608 6

© 2025 Akwasi

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining zijn niet toegestaan
Het citaat op pagina 152 is afkomstig uit 'When I Think About Myself'
van Maya Angelou

Omslagontwerp Roald Triebels, Amsterdam

Omslagillustratie © Brian Elstak

Foto auteur © Casper Rila/Wilderlicht

Ambo|Anthos *uitgevers* vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

INHOUD

- I De avond als moment van bewondering, geluk, uitleg
en contemplatie 8
- II De stille nacht als moment van woede en drijfveer tot
verzet 22
- III De gitzwarte nacht als exces van onrecht 40
- IV De nachtdienst als onuitputtelijke strijd tegen
mezelf 56
- V De ochtend als moment van hoop, veerkracht,
verzoening en liefde 70
- VI De middag als een uur dat voorbijvliegt 88

Niemand is echt vrij totdat we allemaal vrij zijn 98

- VII De middag als uitnodiging tot zelfreflectie en zelfontplooiing 100
- VIII De ochtend als wedervaren van de Hollandsche hypocrisie en de euforische struggles 110
- IX De nacht als oprechte bekommering maar ook als symbool van een luisterend oor 124
- X De ochtend als start van een nieuw tijdperk met veel elan 136
- XI De middag als vriendelijke herinnering om moedig, gevreesd, geliefd en verstandig te blijven 146

Dankwoord 163

Brieven aan Anton de Kom

|

DE AVOND ALS MOMENT VAN BEWONDERING, GELUK, UITLEG EN CONTEMPLATIE

Goedenavond Cornelis Gerhard Anton de Kom,

De lantaarnpalen verlichten de avond. Het is al geruime tijd aan het miezeren. Het had ieder seizoen van het jaar kunnen zijn, maar het voelt toch echt als een niet al te koude winterdag. We zijn alleen. Er is niemand anders op het plein dat uw naam draagt, behalve wij twee. Normaliter gebeurt hier van alles, bruist en schuurt het in de Amsterdamse Poort, maar vanavond is het verrassend genoeg muisstil op straat. Dat komt goed uit, want de behoefte om u even alleen te spreken is een niet geringe, het is absolute noodzaak.

Ik lees de woorden op uw sokkel:

STRIJDEN, GA IK!

EERST NA D'OVERWINNING

KOM IK TERUG...

Ik ga naast uw standbeeld op de trap zitten en begin mijn brief aan u te schrijven. De wind waait zachtjes en de woorden die ik

opschrijf echoën direct de eeuwigheid in.

Het is zo dat ik me op dit moment zo ontzettend opgefokt voel. Het is alsof ik rondloop met een fles vol opgedrongen en opgekropte gedachten, en ik krijg de kurk er maar niet uitgetrokken.

Met niemand anders kan ik dit delen, alleen met u. Ik hoop op dit moment op twee dingen: dat u de ruimte neemt om naar mij te luisteren en dat ik kan rekenen op uw begrip.

De aanleiding van een eerder bezoek aan u was een samenloop van bijzondere omstandigheden rondom uw persoon. 2023 was een buitengewoon uniek jaar. Het kabinet en ook de koning boden officieel excuses aan aan uw familie, uw kinderen en uw kleinkinderen. Ook kreeg u als Surinaamse schrijver, antikoloniaal activist en verzetsheld aan de Vrije Universiteit een leerstoel die uw naam draagt. Er kwamen allerlei fondsen vrij naar aanleiding van de 150-jarige afschaffing van de trans-Atlantische slavernij en er was de bijzonder grote hoeveelheid media-aandacht die uitging naar Ketī Koti, dat we inmiddels kunnen aanmerken als officieel immaterieel erfgoed. Bovendien bent u de eerste Surinamer met een plek in de Canon van Nederland, de richtlijn voor het geschiedenisonderwijs in Nederland. Zelf liet ik me dat jaar voor de inhoud van de lezing die uw naam draagt inspireren door uw leven. Daarom kon de Anton de Kom-lezing in 2023 nergens anders plaatsvinden dan in het Verzetsmuseum. Ik sprak tot u in brieven, brieven die ik later uitbreidde. Ik zag uw leven en ook de overeenkomsten in onze levenslijn.

Vanavond ben ik hier weer. Ik ben sinds de lezing vaker langs uw standbeeld gelopen, maar nu houd ik halt. In mijn hoofd raast het en alles stapelt zich op. Oude herinneringen,

verse herinneringen, oude wonden, verse wonden, open wonden, wonden waarvan ik dacht dat ze geheeld waren. Ik heb onrustige gevoelens die al een leven lang in mij woelen aangevuld met recente zaken die me verwarren, die me razend maken, rusteloos, waar ik vat op probeer te krijgen. Dat lukt mij helaas niet.

Ik probeer redelijk te zijn.

Ik vraag me af of het genoeg is wat ik doe, of ik actiever moet zijn.

Ik vraag me af of ik weg moet, ik vraag me af of ik iets of genoeg beteken.

Ik vraag me af wat er nu precies veranderd is sinds ik een kind was.

Ik vraag me af of ik iets veranderd heb met mijn lyrics, met mijn bundel *Laten we het er maar niet over hebben*.

Ik vraag me af of er iets veranderd is sinds mijn publieke uitspraken, sinds ik een omroep oprichtte, sinds mijn brieven aan u in 2023.

Ik vraag me af of er iets veranderd is in mij of in Nederland of in allebei.

Vanavond ben ik op het punt gekomen dat ik dit niet meer kan overzien. En dus pak ik mijn pen weer op in de hoop dat ik mijn gedachten nu, nu ik u weer zie, kan ordenen, dat ik u durf te schrijven wat ik diep vanbinnen echt denk en voel. En ik probeer te bedenken, in mijn hoofd met u te overleggen, hoe u dat zou hebben gedaan in mijn plaats.

Ik zag u staan, meneer De Kom, hier op dit merkwaardig lege plein, alsof het zo moest zijn, u en ik.

Ik realiseer me dat u er altijd voor mij bent geweest. Al heeft er negentig jaar tussen ons gezeten. Als ik zeg dat ik op

de schouders van mijn voorouders sta, sta ik ook op die van u. Ondanks het feit dat we elkaar nooit hebben ontmoet, geeft u mij het gevoel dat ik er op het gebied van strijdvoering niet alleen voor sta, en daarvoor wil ik u bedanken.

Tegelijkertijd lijkt het soms ook alsof ik niets nieuws doe. Continu ben ik met verandering en vernieuwing bezig, maar ik realiseer me heel goed dat er geen nieuwe ideeën zijn, en dat er niets nieuws is onder de zon. Alles heeft al een keer plaatsgevonden, ik doe enkel wat er al was, op een heel nieuwe dag.

Hoe dan ook, dit alles leidt tot waar ik nu ben, op een druilerige en ietwat koude avond in de Amsterdamse Poort. Ik wil u zeggen dat het een absolute eer is om u te mogen schrijven. Woorden schieten tekort.

Ik hoop dat de brieven orde kunnen brengen in de chaos in mijn hoofd, maar laat ik beginnen met een dankwoord.

Bedankt Anton, voor het zijn van een rolmodel.

Voor alles wat u heeft gedaan in uw leven.

Waarvoor u heeft gestreden. Kunt u dit allemaal zien? U stierf niet tevergeefs.

Dank u voor alles wat u heeft gezegd en geschreven.

We kennen elkaar niet, maar ik bewonder u en uw werk al lang.

Dank u wel voor *Wij slaven van Suriname*, *Strijden ga ik*, *Vandaag vrij*, *Altijd vrij*, *Anangsieh tories*, uw gedichten, uw teksten en uw invloed.

Bedankt voor uw vrienden, kennissen, bondgenoten en medestrijders, ik noem ze maar even bij achternaam, Doedel, Wijngaarde, Huiswoud, De Sanders, Liesdek. Deze kern van

politiek geschoolde Surinamers werd gevreesd door het koloniale bestuur destijds.

Zoals u weet ben ik niet Surinaams, maar heb ik wel veel gekozen Surinaamse familieleden, vrienden en kennissen. Toen ik een tiener was, was het beslist niet tof om Afrikaans te zijn, en veel eerder noemde u uzelf een Surinamer van Afrikaanse afkomst.

Uiteindelijk zijn we, in den beginne, allemaal Afrikaans.

Meneer Cornelis Gerhard Anton de Kom, sta mij toe om mezelf voor te stellen.

Mijn vader is geboren in Goudkust en mijn moeder niet veel later in Ghana. Ik grap weleens dat dat mij dan half Goud, half Ghanees maakt.

Weet u dat de naam *Ghana warrior* betekent, meneer De Kom? Het Ghanese Rijk is 300 jaar na Christus ontstaan nadat verschillende groepen van de Soninke-stam zich besloten te verenigen onder de eerste koning, Dinga Cisse. De naam Ghana staat voor Koning van de Krijgers, en daarmee werd er gerefereerd aan Dinga. Al snel begonnen omliggende vijandige stammen het gebied Ghana te noemen. Toen de Europeanen naar Ghana kwamen met hun imperialisme, kolonialisme en kapitalisme, werd Ghana door de Britten, de laatste echte, officiële kolonisatoren, Goudkust genoemd.

Nadat het land in 1957 onafhankelijk werd verklaard van Groot-Brittannië werd er een onafhankelijkheidstrend ingezet in andere gekoloniseerde landen. Daarmee begon het doek te vallen voor de vele kolonisatoren in Afrika.

In Ghana werd Kwame Nkrumah een antikoloniale held, net als u dat was, en vervolgens werd hij de eerste president van Ghana.

U zou Ghana geweldig hebben gevonden. U zou met open armen ontvangen worden. Dat weet ik zeker. In mijn jeugd, tijdens mijn allereerste reis naar het land waar mijn ouders geboren waren, kwam ik mezelf enorm tegen. Maar wat erna volgde, voelde alsof ik mijzelf gevonden had. De warmte, de taal, het eten, maar bovenal de cultuur. Er was een enorme herkenbaarheid omdat ik niet zo opviel als in Nederland. Uiteraard, ik kwam uit Europa, maar ik kom ook écht uit Afrika. Ik leek op de mensen daar en de mensen leken op mij.

Ik haatte mezelf als jonge tiener. Ik haatte mijn huidskleur en ik haatte mijn haar. Zo erg dat ik het wilde ontkroezen, met een zogeheten relaxer met de naam 'S-Curl'. Er waren veel jongens en mannen die dat destijds deden, het zorgde ervoor dat je pure maar soms koppige kroeshaar transformeerde in zacht, krullend, sluik haar, dat je steeds weer anders kon stylen door er gel in te doen. Ik wilde dat. Heel graag. Je moest wel bereid zijn een lijdensweg af te leggen. Een witte, bijna verfachtige substantie werd in je haar gesmeerd. Vervolgens moest je het 10 tot 15 minuten laten inwerken. Als deze chemische materie op je hoofdhuid begon te branden, wist je dat je dicht bij het gewenste resultaat was. En maar branden en laten doorbranden. Madame Jeanette is er niets bij, meneer De Kom. Daarna mocht je het eruit wassen. En voilà. Geen kroeshaar meer voor de buitenwereld. Maar de zelfhaat vanbinnen bleef nog wel vlammen.

Als ik u, meneer Anton de Kom, een Ghanese naam zou mogen geven, volgens traditioneel Ghanees gebruik op basis van immaterieel erfgoed, zou u de naam Kwabena dragen, puur omdat u bent geboren op een dinsdag.

Mijn naam is Akwasi Owusu Ansah. De A staat sinds jaar en

dag voor Anton. Bijna twintig jaar geleden wilde ik anderen, maar vooral mezelf, de vele goedbedoelde pogingen besparen om mijn naam correct uit te spreken of zelfs te spellen. Nadat ik op een blauwe maandag tijdens mijn toenmalige studie toerisme op het Nederlandse telefoonalfabet was gestuit, kon ik het al snel dromen: Anton, Bernard, Cornelis, Dirk, Eduard, Frederik, enzovoorts.

Vanuit mijn nieuwsgierige speelsheid begon ik mezelf met trots Anton te noemen. Natuurlijk wist ik dat een van de weinige Zwarte helden die ik via Nederland heb leren kennen luis-terde naar die naam.

'YOU CAN'T BE WHAT YOU CAN'T SEE.'

Ik zag u al wel, meneer De Kom.

In het beginstadium als artiest startte ik daarom zelfs ieder verse met het backroniem Anton, Karel, Willem, Anton, Simon, Isaak.

Het grappige hiervan was dat mensen dit tijdens concerten vanzelf mee gingen roepen. Het begon een eigen leven te leiden. Er zijn zelfs sommigen die nog steeds niet snappen dat het een omgekeerd acroniem is. Dit is puur Hollands. Zo zou je het ook kunnen zien.

Maar eigenlijk gaat het nog veel verder en is het vooral hip-hop.

In 2008 rapte ik op het nummer 'Jonge Ondernemers', met mijn collega's Hef uit Hoogvliet en Sticks uit Zwolle het volgende.

‘Akka is Akka andersom, Anton Karel, Anton de Kom. Anton die komt, met arbeid en kapitaal en andersom, dit is Anton zijn som.’

Er zijn nog steeds mensen die denken dat Akwasi mijn artiestennaam is, en Anton de naam die officieel in mijn paspoort staat. Ik knik dan soms instemmend mee. Het is dan de waarheid die ik verbloem, maar op kleinere schaal dan de grotere waarheden die Nederland soms probeert te verbloemen.

Ik sta nu hier voor u, maar ik was er bijna niet geweest.

Het had een aantal seconden gescheeld of ik was als vierjarig kind te pletter gevallen van de flat Kleiburg. Om mijn bal te pakken, die van het balkon was gevallen, wilde ik per se naar beneden springen.

Wat een waaghals, hè? Als vierjarige wist ik – denk ik – gewoonweg niet beter.

Mijn vader kwam net thuis van de avondsuper met wat bierjes in een plastic tasje. Hij kwam nietsvermoedend binnen. In onze woning kon je destijds vanaf de voordeur recht naar achteren en dus naar het balkon kijken. Deze tweeëndertigjarige vader zag zijn vierjarige zoontje op een badkrukje staan met zijn borst al over de balustrade. Vlak voordat ik met mijn armen naar beneden reikte en mogelijk om zou kieperen, werd ik tegengehouden door de ferme grip van de handen en daarna de armen van mijn vader. Hij klampte zich heel stevig aan mij vast en vroeg: ‘Wat wilde je doen?’ Ik wees naar de bal die naar beneden was gevallen.

Mijn vader zag hem, maar daarna zag hij dat ik heel boos werd en een enorme driftbui kreeg. Mijn vader was die dag een held, maar ik benaderde hem juist als een vijand. Ik was laaiend.

En mijn moeder? Zij was aan het koken met de radio op de achtergrond. Ze was zich van geen enkel kwaad bewust. Sindsdien ging de balkondeur altijd op slot.

Een maand later hoorde mijn vader over een tragisch ongeval in onze flat, Kleiburg. Er was een jong kindje van het balkon gevallen. Ook hier: bal kwijt. Mijn vader vertelde mij dit onlangs nog. 'Je was bijna weg,' fluisterde hij in het Gha-nees. Hij vervolgde: 'Vanaf die dag wist ik dat je hier moet zijn voor een groot, mooi doel. Anders waren we je echt kwijt geweest.'

Meneer De Kom, het bizarre van alles is dat mijn vader mij dit glashelder kan uitleggen, maar dat ik helemaal van niets weet. Ik hoop in ieder geval voor mijn vader dat hij gelijk heeft.

In mijn adolescentie heb ik ooit gezegd dat ik op zijn minst in de top drie moet komen van Ghanese Nederlanders, ooit. En ik zei een keer, nadat mijn naam weer verkeerd was uitgesproken, dat op een dag heel het land mijn naam zou kennen.

Inmiddels weet zelfs de koning mijn naam goed te spellen. Dat is prima. Ik de zijne ook.

Ik schrijf u brieven omdat ik vind dat we op de wereld, met alle externe prikkels van de huidige tijd, elkaar veel meer mogen schrijven. Ik schrijf u uitgerekend nu weer, omdat ik denk dat ik in u misschien wel een spirituele metgezel heb gevonden. Ik zal u zo veel mogelijk schrijven in de uren, misschien dagen, die voor ons liggen. Omdat ik er vandaag voor kies om niet te weten wat een filter precies is, zal ik mijn hart op de tong houden. Uiteraard hoeft u niet te reageren.

Zo te zien bent u sowieso een bewonderaar van de stilte. Is

het niet prachtig om soms een stilte te laten vallen? De beste stilte is een schitterende stilte.

De laatste keer dat ik publiekelijk sprak was het 10 minuten lang recht uit het hart, in hartje Amsterdam tijdens het Black Lives Matter-protest. Ik kreeg toen, zoals u wellicht weet, ontzettend veel over me heen. Er raasde een giftige storm om mij heen, het kwam van alle kanten. Het was een storm waarin u mij kon vinden in de stilte. Diep in het oog ervan. Achteraf gezien was dat een schitterende stilte in een kakofonie van onrust. Daar zal ik u in een volgende brief over schrijven, meneer De Kom.

Vanavond sta ik hier met een soortgelijke energie als toen, op 1 juni 2020, midden in de menigte op de Dam. Maar nu neem ik veel meer tijd om juist te zeggen wat er op mijn hart drukt.

Wekenlang, maandenlang zit ik al te broeden op wat ik u zou willen zeggen, Anton. En ook op wat ik u zou willen vragen. Wat ik weet is dat ik u net zo wil meenemen door onze tijd, als u ons heeft meegenomen door Nederland en Suriname. In de negentig jaar die tussen ons zit, is er heel erg veel veranderd in de wereld en is er ook heel erg veel veranderd in Nederland.

Het kennen en erkennen van je wortels wordt meer gewaardeerd dan ooit en dat is oprecht geweldig. Vandaag ondersteun en eer ik de opkomst van mensen van kleur die hun wortels kennen of nog willen leren kennen.

Kijk naar wat we aan het doen zijn. Kijk naar ons als mensen van kleur. We komen van ver, maar we zitten overal. Waar je maar wilt. En al zijn we niet te zien of te horen. Voelbaar zijn we altijd. Het is iets wat bijna niet tastbaar is. Het is de *culture*.

We zijn in alle lagen van de bevolking te voelen. In iedere branche. In iedere sector.

Wat het mooiste van alles is, is dat áls we aanwezig zijn, we alom aanwezig zijn.

Soms zeg je met niets al meer dan genoeg.

Een knik is genoeg, een blik is genoeg. We zijn meer en meer verenigd. Krachtiger dan ooit. Sterker dan ooit. Sterker nog, het beste moet nog komen.

Je kunt je afvragen wat de toekomst ons zal brengen als we nu al hier zijn. Meneer Anton, we zijn terrein aan het winnen. Minderwaardigheidscomplexen, zelfhaat, onzekerheden, onzichtbaarheden. Verzet komt voor veerkracht. En uit mijn eigen ervaring weet ik inmiddels dat dicht bij mezelf blijven voor mij de grootste vorm van verzet is. Gewoon jezelf zijn zonder restricties als Zwarte mens is de grootste vorm van verzet die ik me kan voorstellen.

Tegelijkertijd valt mij op; des te hoger ik op de ladder klim, des te witter het wordt om me heen. Wat probeert de moderne, postkoloniale wereld mij te vertellen?

Ik las in de krant dat als je in Amsterdam-Zuid bent geboren, je automatisch met 5-0 voorstaat.

Los van het feit dat ik niet weet om welke sport dit gaat, ben ik niet geboren in Zuid, maar in Zuid-Oost. Holendrecht, om precies te zijn. 0-1.

Mijn ouders spreken gebrekkig Nederlands. 0-2.

Ik kreeg een lager middelbareschooladvies dan mijn Cito-score aangaf. 0-3.

Ik zat op school in de door de media continu gestigmatiseerde Bijlmer. 0-4.

Mijn naam is prachtig, maar Akwasi Owusu Ansah? Hou toch op. o-5.

Ik ben een Zwarte man. o-6. Moet ik nog verdergaan?

Misschien maak ik racisme, discriminatie en ongelijkheid nu al zo lang mee, dat het is gaan wennen. Dat wil niet zeggen dat ik het accepteer! Het is iets geworden wat niet meer valt te ontzien.

Sinterklaas in de jaren negentig was anders dan nu. Op de Sint Paulusschool in Osdorp hadden we in december een Sinterklaasviering waarbij iedereen zich mocht schminken, maar bij mij maakte de meester in de klas een opmerking: 'Jij hoeft je niet te schminken hè, Akwasi? Jij bent al k****r-zwart.' Dat soort momenten vergeet je niet.

Maakt dit mij een slachtoffer? Zeker niet. Ik heb te veel rolmodellen en zeer succesvolle vrienden en kennissen met een migratieachtergrond om mezelf maar klein te houden, ik ben groter dan dat. Of om bij de pakken neer te blijven zitten. Wij zijn groter dan dat.

Maar hoe gaan we met elkaar verder, meneer De Kom? In de negentig jaar die tussen ons zit, is er heel erg veel veranderd in Nederland. En er is ook heel veel nog niet veranderd.

We denken dat het tergend traag gaat, maar in de werkelijkheid gaat het misschien voor sommigen veel te snel. Ik begriep dat, maar ik kan niet wachten. Ik kan niet vanaf de zijlijn toezien. Ik bevind me op het veld, waar ik kan zien dat mensen mij vanaf de zijlijn en de tribunes toejuichen, maar ik zie en hoor ook dat mensen mij graag zien verliezen. Dit leven is een wedstrijd.

Waar ik strijd, strijden veel mensen met mij mee en vice versa. Ooit zal ik vallen, maar niet nu. Ik sta niet 0-6 achter. Zeker niet. Maar ik sta ook niet 6-0 voor. Deze wedstrijd in mijn leven zal ik winnen, meneer De Kom.

Maar hoe strijd ik? Waartegen strijd ik? Hoe groot zijn de problemen die voor me liggen? Hoe groot waren de problemen in uw tijd, meneer De Kom? Terwijl ik weet dat ik niets weet, vraag ik u hoe we allemaal de strijd kunnen blijven voeren? Weet u dat?

Het voelt namelijk alsof ik aan het rennen ben en dat ik steeds harder moet rennen, terwijl ik onzeker ben over de finish. Zodra ik de finish heb gehaald, zijn we er dan? En is de strijd voor gelijkwaardigheid een sprint of eerder een marathon? Makkelijk is het namelijk niet. Als het makkelijk was geweest, was de missie al lang en breed voltooid. We zullen het moeten hebben van volharding.

Ik snap trouwens wel dat u uw ogen dicht doet. Ik hoop dat u droomt. Zo nu en dan dromen we allemaal. En ik hoop dat u nog altijd strijdbaar bent.

Wat ik van u heb geleerd vertaal ik als: *Wees moedig, wees gevreesd, wees geliefd, wees verstandig.*

Ik wil het allemaal zijn, maar de onrust heeft me hiernaartoe gebracht. Er is nog nooit iemand doodgegaan die is teruggekomen om te vertellen hoe het aan gene zijde was, al geloof ik graag in de romantische gedachte dat sommige ontmoetingen niet berusten op toeval, maar echt in de sterren staan geschreven. U voelt, hoe gek dit ook klinkt, als een zielsverwant. Een belangrijke zielsverwant in een strijd die mentaal veel van me vraagt.